

МОРФОЛОГО-АНАТОМІЧНЕ, ФІТОХІМІЧНЕ ТА ФАРМАКОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДІВ, ФОРМ ТА СОРТІВ РОДУ TAGETES L.

Мазулін О. В., Мазулін Г. В., Малюгіна О. О.

Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя, Україна

Рід *Tagetes L.* (чорнобривці) включає до 59 видів переважно однорічних іноді дворічних рослин, більше ніж 600 форм та сортів. Батьківщиною видів роду рослин є Південна Америка від Мексики та Аргентини до Південної Аризони та Західного Техасу. Характерними ознаками рослин роду *Tagetes L.* є жовте, золотисте, червоне, жовтогаряче забарвлення суцвіть, іноді з коричнево-малиновим відтінком. Квітки зазвичай великі, до 4-6 см у діаметрі. Найбільш перспективні: види, форми та сорти ч. розлогих (*Tagetes patula L.*), прямостоячих (*T. erecta L.*), вузьколистих (*T. lucida L.*), дрібноквіткових (*T. minuta L.*), тонколистих (*T. signata L.*). Країною походження роду є Південна Америка, від Мексики й Аргентини до Північної Америки. Найбільш характерними відмінними морфологічними діагностичними ознаками видів роду є анатомічна будова суцвіть: квіткова корзинка ($d=4-6$ см) з жовтим, золотистим, червоним, цегляно-жовтим або помаранчевим забарвленням пелюстків та трубчатих цвіток суцвіть. Рослини успішно культивуються в багатьох країнах (Західна Європа, Кавказ, Центральна Азія, Україна, Молдавія, Росія) в якості лікарських, технічних та декоративних рослин. У процесі довготривалого культивування практично втрачені первинні види роду, за виключенням територій їх природного ареалу. Проте суцвіття та трава видів, форм та сортів чорнобривців широко застосовується в якості джерела біологічно активних речовин різних груп (ефірна олія, каротиноїди, флавоноїди, гідроксикоричні та амінокислоти, похідні тифену). Одержання фітопрепаратів протизапальної, ранозагоювальної та противиразкової дії доцільно з рослинної сировини у формі ліпофільних, гідрофільних або ліофілізованих екстрактів рослинної сировини. Цьому сприяє достатня сировинна база рослин та їх невибагливість до вирощування в спеціалізованих господарствах України та ін. країн світу. В Україні та країнах СНД сировину рослин використовують в виробництві БАД, кормів для тварин у сільському господарстві, ефірноолійній та жирололійній промисловості. В медичній практиці їх застосування пов'язано з присутністю насамперед жиророзчинних біологічно активних каротиноїдів та флавоноїдів. Препарати "лютеїн" та "ок'ювайт лютеїн" широко відомі як засоби забезпечення нормального та поновлення порушеного зору, підвищення його гостроти, покращення сприяння та відокремлення кольорів. Попередніми дослідженнями нами встановлено доцільність отримання спиртових, олійних та ліофілізованих екстрактів з суцвіть перспективних видів, форм та сортів роду чорнобривці: розгалужених низькорослої форми (*Tagetes patula L.*, *papa*, var. "Goldkopfen") та прямостоячих (*T. erecta L.*, *plena*, var. "Haway"). Рослинну сировину досліджуваних видів заготовлено у різних регіонах України в період 2004–2014 рр. (червень–жовтень), відповідно існуючим вимогам ДФУ. Для дослідження екстрактів використовували методи: УФ-, ІЧ-, ПМР-спектроскопії, ГХ–МС, ВЕРХ, ААС. Встановлено присутність до 6 каротиноїдів, 10 специфічних флавоноїдів (похідних патулетину та кверцетагетину), 17 амінокислот, 15 неорганічних елементів, більш 30 сполук ефірної олії. Склад та вміст суми каротиноїдів та флавоноїдів дозволяє рекомендувати досліджувану рослинну сировину для отримання лікарських засобів з вираженою протизапальною, ранозагоюючою, противиразковою та гепатозахисною дією.